

A magyar Thália nyelve.

Minden foglalkozási ágnek megvan a maga külön nyelve, mely az általánosan használt nyelvtől egyben-másban különbözik. A közismert szavaknak új fordulatai, új oldalmegvilágításai, bizonyos eredeti összetételek, elferdített szavak vagy esetleg egészen idegenszerűen hangzó szólások jellemzik e különböző műveltségi körök nyelvét.

Ezeket a külön nyelvelágazásokat számon tartani kétségtelenül egyik feladata a nyelvtudománynak. A kutatás, a megfigyelés számára azonban némi nehézség rejlik abban, hogy e sajtóságos szóalkalmazásoknak csak igen kevés hányada kerül belé az irodalomba, legtöbbje egy aránylag kis körnek élőszó-használata marad, s így a nyelvésznek nem mindig van alkalma rá, hogy megfigyelje őket.

A színházi életnek éppen úgy megvan a maga tolvajnyelve, akárcsak a vadászatnak, a katonáskodásnak, a sportoknak, mesterségeknak stb. S érdekes, hogy bár a színház, s mindaz,

ami hozzákapcsolódik, páratlan népszerűségnek örvend, még e szóhasználatból is nagyon kevés elem válik általános keletűvé.

Maga a közönség nem is tudja, hogy ő rá vonatkozólag is van a függönyök mögötti világnak egynéhány fordulata. Annyit még talán tud, hogy a *táblás ház* telt házat jelent, amikor a „Minden jegy elkelt“ szövegű táblát kiakasztják a pénztár elé. De azt már nem tudja, hogy ha a kassza kevés jegyet adott el, s a színház igazgatósága — nehogy a nézőtér ürességének kellemetlen hatása átragadjon a jegyet pénzen váltott közönségre — két kézzel szórja a szabadjegyeket, s az ilyen házról azt mondják, hogy *vattázva* van.

De a közönség viselkedésére is van szava a színészvilágnak. Ha a színészek valami jelenetet kedvvel játszanak, s a publikum a maga tetszésével szinte együtt játszik velük (s ez együttjátszás nélkül fabatkát sem ér az előadás), olyankor *fenn van a darab*, — ha azonban a színész kedvetlen, a jelenet vontatott, s a közönség is únottan nézi, akkor *leesett a darab*. Megesik azonban, hogy a deszkákon a legnagyobb lelkesedésű munka folyik, s a közönség mégsem tud belemelegedni, — ilyenkor *skótok ülnek a nézőtérén*. Hogy e kifejezésnek mi a magyarázata, azt pontosan senki sem tudja megmondani, — talán azt akarja jelteni, hogy úgy viselkednek, mintha nem is magyarok volnának, hanem idegenek.

Megeshetik, hogy a közönség közül valaki valami színházi összeköttetés révén bejut a *rivalda* mögötti világba. (Magának a *rivaldának* semmi köze a *rivalni* igéhez, hanem a *ribalta* olasz szónak magyar fordítása.) Ez a naiv idegen igen sok nyelvi furcsaságot fog tapasztalni a színpad környékén. Ha próba idején kerülhet fel a nézőtérrel a színpadra, akkor nem kell körüljáradnia a páholyok mögötti kis vasajtóhoz, hanem egyenesen a *rendezői hídon* mehet át, mely a nézőtér jobb- vagy baloldalán a zenekart áthidalva köti össze a két fő színházi tágasságot. Amint a színpadra lép a próbára várakozó színészek közé, rögtön különös szavak ütnek meg a fülét. Hallja, amint az egyik panaszkodik, hogy olyan szerepet *osztottak rá*, ami egyáltalában *nem fekszik neki*. Még hozzá a legérdekesebb részeket *húzták* is a szerepből. A másik a sűgővel tanácskozik; tegnap egyik darabba hirtelen *be kellett ugrania*, ezért a mai próbára még nem tudta megtanulni a szerepét, *adja fel* hát neki értelmesen *a szót*. A harmadik aziránt érdeklődik, hogy vajjon csakugyan *kijön-e a darab* a jövő hétre, hiszen az egész még nagyon *nyers*, nem volna-e jobb, csak két hét múlva *kihozni*? A negyedik legyint rá: mindegy, úgyis csak kevésszer fog *menni*. (E kifejezést már a nyolcvanas években is használták. L. CSIKY ARNOLD c. regényét [80.l.]: „Bánk bán fog *menni*.“) Az ötödiknek ismét a sűgővel van baja; rátámad, amiért tegnap olyan halkán sűgött, hogy nem hallotta, és kénytelen

volt *halandzsálni*, vagyis tücsköt-bogarat összebeszélni, amíg végre meg nem hallotta a szöveget. (A szerep szavaitól való ez eltérést valaha *stilizálás*nak nevezték. L. VÖRÖSMARTY színibírálatait: Összes Munkái VIII. k. 162. l.) Egypáran — köztük persze a darab szerzője — a *diri* fukarságát szidják, amiért nem festetett új dekorációkat, pedig ez a *díszlet* már éppen a tizedik darabban *játszik*.

A laikus látogató már szédeleg a furcsa kifejezések özönétől, amikor egyszercsak önelégedetten kezd mosolyogni a *végszó* hallatára. Ezt legalább ő is ismeri. A következő percben azonban megint magyarázatra szorul: Hallja, hogy beszédjünkben a színészek énekrészeket és *prózá*t különböztetnek meg ugyanazon darabban, holott ő úgy tudja, hogy az éppen játszandó műnek nem énekelt részei is versben vannak írva. Hamarosan megérti azonban, hogy a színházi emberek a darabnak nem énekelt részeit, vagy a nem énekes darabokat a maguk egészében — akár versesek, akár nem — *prózá*nak nevezik.

Ha a kíváncsi idegen még tovább figyel, megismerkedhet a sok színpadi mesterember nevével is. Elsősorban a *díszletmester*be vagy röviden *díszmester*be botlik bele, aki a *díszletező* munkások vezetője. Megismerkedik a *világosító*kkal és főnökükkel, a *világosító mester*rel, akik a színpadot fényeffektusokkal látják el. Gyakran hallja szólítani a *bútortárost* vagy *bútorost*, a *ruhatárost*, a *kellékest*, aki a színpadi apróbb holmikat tartja számon és a *zsinórmestert*, aki a *zsinórpadlás* felügyelője. Ott látja futkosni az *ügyelő*t, aki a rendező utasításainak végrehajtója, kezében a *vezérlappal*, melybe minden végszó és *külső instrukció* (zaj, mozgás stb.) be van jegyezve. Ő figyelmezteti a szereplőket, hogy mikor kell a színre lépniük, ő adja a jelt a *mókusoknak* (statisztáknak), hogy mikor kell *külső zajt* csapniuk.

Ha a mi érdeklődő látogatónk a próbák különböző fajtáiról akar tudomást szerezni, akkor a következő felvilágosításokat adják neki: Ami éppen most folyik, az a *rendelkező-próba*, ahol a rendező mindenkinek megmondja, hogy hová kell állnia, ülnie, honnan bejönnie és hol kimennie. A rendező kezében ott van a darab *rendező-példánya*, melybe a szöveg mellé be vannak jegyezve a járások, állások, a díszletek szkematikus rajza stb. Az így rendezőileg előkészített tervet nevezik a darab *berendezésének*.

A rendelkező-próba követni szokta az *olvasó-próbát*, melyen maga a szerző olvassa fel a szereplőknek a darabot. Az olvasó-próbát gyakran az *összeolvasó-próba* helyettesíti, mikor is a szerző helyett a színészek olvassák fel szerepüket.

A rendelkező-próba után következnek az *emlékpróbák*, melyek az előbbinek ismétlései, s ahol már a színészek — persze a sűgő után — könyv nélkül mondják szerepüket.

Az emlékpróbákkal párhuzamosan tartják meg a *díszletpróbát* is, amikor is a színpadot úgy dekorálják, akárcsak este, hogy a díszletek hatását ítélhessék meg.

Ha a darab már jól megy, s a színészek játéka s az együttesnek tempója kifogástalan, akkor tartanak egy *házi főpróbát* (nevezik *jelmezes főpróbának* is) csupán a leg-szorosabb színházi emberek számára, majd pedig megtartják az igazi főpróbát is. Ennek ismét két fajtája van. Egyik a *sajtófőpróba*, amelyen csak a lapok kritikusai lehetnek jelen, a másik a *nyilvános főpróba*, melyre „az arra illetékesek” mind bemehetnek. Az arra illetékesek rendesen mindazok, akiknek színész vagy kritikus ismerősük van, akik a szerzőnek rokonai vagy jóbarátai, de éppen úgy illetékesek a páholy-nyitogatónók sógorasszonyai is, akik ilyenkor, a főpróba tartamára felfüggesztik Garay-téri kenyérkeresetüket.

A laikus látogató, — ha figyelmével végigkíséri a színház munkáját, — meglepetve látja, hogy az előadáson a rendező már alig jelenik meg a színpadon. Legfeljebb egyszer-kétszer átmegy rajta, azután a nézőtéren foglal helyet, s az ügyelő *ügyeli le a darabot*.

Ilyenformán a mi újdonsült színházi emberünk a kulisszák mögött rövid idő alatt is sok eredeti dolgot tapasztalt, s biztonnyal megállapítja, hogy ezek között nem utolsó érdekességűek a szokatlan és különös nyelvi sajátságok.

GALAMB SÁNDOR.